

hulle wat reeds voor die Groot Trek begin het, gelok is na die geheimsinnige vertes van 'n binneland wat in daardie jare aan die blankes onbekend was.

— Dr Jan Ploeger

Geschiedenis werke en streven van S. P. E. Trichard Luitenant Kolonel der vroegere Staats-Artillerie ZAR door hemzelve beskrywen. Met inleiding, teksverzorging en geskiedkundige aantekeninge deur O. J. O. Ferreira, Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing, Pretoria, 1975. Met kaarte, foto's, bylaes, bronnelys en register. Pp. 261. Prys = R7,60.

Voortgekom uit die Sweedse stamvader C. G. Tregard (1717-1767) en die Afrikaanse stammoeder Susanna Kuun het verskillende verteenwoordigers van hierdie bekende Suid-Afrikaanse geslag bekendheid in ons vaderlandse geskiedenis verwerf. Die verhaal van die Groot Trek en die verkenning van 'n deel van die ooskus van ons wêrelddeel is ondenkbaar sonder Louis Tregardt (1783-1838) en sy seun Carolus Johannes Tregardt (1811-1901). Laasgenoemde se seun Stephanus Petrus Erasmus Trichard (1847-1970) het nie alleen verkennersbloed in sy are gehad nie, maar was terselfdertyd een van dié gebore militêre leiers wat na die Groot Trek en die totstandkoming van die Zuid-Afrikaansche Republiek 'n betekenisvolle aandeel gehad het in die pasifikasie van hierdie Voortrekkerrepubliek. Ongetwyfeld net so belangrik was sy uitgebreide kennis van die stamme wat 'n deel van Transvaal bevolk het en waarmee van tyd tot tyd wrywings ontstaan het wat militêre optrede gebiedend gemaak het om rus en orde te handhaaf.

Nadat Trichard voor die eerste Anglo-Boereoorlog (1880-1881) reeds militêre ondervinding opgedoen het teen Mapog, die Swazies en Sekoekoeni, is hy tydens die volksvergadering te Paardekraal (Desember 1880) gekies tot veldkornet van die dorp Middelburg en die wyk Olifantsrivier. Kort daarna het hy aan die krygsverrigtinge by Bronkhorstspuit en Majoeba deelgeneem.

Daarna volg sy daadwerklike optrede tydens militêre ekspedisies teen Mapog (1883-1884), Malabog (1804), Mojadjie en Magoeba (1894-

1895), terwyl Trichard en die Middelburgse kommando 'n belangrike rol tydens die bekamping van dr L. S. Jameson en sy mede-invallers gespeel het (1896).

In 1897 is Trichard, nie sonder teenkanting deur offisiere van die Staatsartillerie nie, aangewys as kommandant van die Transvaalse Staatsartillerie nadat Lt-kol Henning P. N. Pretorius (1844-1897) die tydelike met die ewige verwissel het. Lt-kol Trichard het nou 'n ware keurkorps onder hom gehad waarvan die hegte grondslae deur sy voorganger en die wetgewers van die ZA Republiek gelê is. In dieselfde jaar het die Staatsartillerie die Swaziland-ekspedisie onderneem terwyl in 1898 teen Magato opgetree is.

Lt-kol Trichard en genl P. J. Joubert was albei gekant teen die fortbou om Pretoria, terwyl Trichard — aan die vooraand van die tweede Anglo-Boereoorlog — ook een van hulle was wat toegeeflikheid teenoor die nuwe vyand, Engeland, bepleit het.

Toe hierdie oorlog in 1899 losgebars het, was Trichard op sy pos. Aan sy ervarings gedurende die oorlog (1899-1902) wy hy 110 bladsye van sy werk. Hy en sy korps het in die aanvanklike suksesse gedeel, aan die Natalse front, daarna in die Oranje-Vrystaat opgetree, saam met die Boeremagte teruggeval en tydens die slag van Dalmanutha (Berg-en-Dal), in Augustus 1900, getoon waartoe die Staatsartillerie in staat was. Hierdie slag was, wat die Staatsartillerie betref, die einde. Geleidelik is kanonne, wat geen diens meer kon doen nie, vernietig. Die Staatsartillerie is oor verskillende eenhede verdeel en teweens het ook ander faktore daartoe gelei dat die Transvaalse Uitvoerende Raad Trichard se pos oorbodig verklaar het (Oktober 1900). Lt-kol Trichard het, met behoud van sy rang, 'n gedeelte van die Middelburgse kommando aangevoer en tot die einde van die oorlog in die veld gebly. Na die vierde was die juk van die nuwe bewind vir hom ondraaglik. Hy is eers na Madagaskar en daarna na Kenia waar hy in 1907 heengegaan het. Ver van sy geboortegrond, net soos een van sy voorouers Louis Tregardt in Lourenço Marques, so het Stephanus Petrus Erasmus Trichard, die eertydse kommandant van die Transvaalse Staatsartillerie, in Oktober 1907 in Oos-Afrika beswyk.

Waarde van die publikasie

Die besluit van die RGN, om Trichard se lewensbeskrywing, 'n gesamentlike produk van homself en sy oud-medestryder eerste luitenant-adjutant Thomas Kroon (1948-1936), te publiseer, verdien lof. Allereers omdat dit 'n voortsetting is van die bekendstelling van die dae van sy voorouers wat, volkome tereg, naam in ons geskiedenis verwerf het. Lt-kol S. P. E. Trichard is nou ook aan die spreekwoordelike vergetelheid ontruk en het nou, met inagneming wat reeds in die verlede oor hom geskryf is, sy regmatige plek in die Trichard (Tregardt, Trichardt)-geslag ingeneem. Dieselfde geld met betrekking tot ons vaderlandse geskiedenis en — in hierdie geval — spesifiek waar dit ons militêre geskiedenis betref.

Tweedens kon na Lt-kol S. P. E. Trichard verwys word as een van die Transvaalse pioniers wat, soos soveel van sy tyd- en landgenote, as gevolg van sy aanleg en die heersende landsomstandighede, 'n kenmerkende militêre skoling ontvang het tydens 'n groot aantal militêre ekspedisies. Hy was teweens een van hulle wat aan albei vryheidsoorloë deelgeneem het en terselfdertyd 'n militêre leier met 'n sterk persoonlikheid, wat hom van tyd tot tyd met ander laat bots het. Aan sy opregte vaderlandsliefde kan nie getwyfel word nie.

Derdens is hierdie herinnerings waardevol omdat hulle, veral uit 'n militêr-historiese oog-

punt beskou, 'n tydperk van 'n slegs selde geëwenaarde lengte dek nl die tydperk van meer as veertig jaar. Hierdie periode is, dank-sy die aantekeninge van die bewerker, mnr O. J. O. Ferreira, nou ten volle toeganklik gemaak. Dit spreek vanslf dat Trichard in sy terugblik hier en daar vergissings gemaak het, terwyl hy andersyds van die standpunt uitgegaan het dat sowel sekere persone as gebeurtenisse aan en by sy tydgenote bekend was. Vir die huidige en toekomstige geslagte sal mnr Ferreira se toeligtings meer en meer onontbeerlik word namate die tyd vorder.

Ten slotte bied Trichard se herinneringe ook ander besonderhede van belang, soos persoonlike indrukke en dikwels uitvoerige beskrywings van onderhoude met stamhoofde uit die ver verlede, die lotgevalle van vrouens en kinders tydens die Tweede Anglo-Boereoorlog, die wrywings tussen bittereinders en afvalliges.

Al hierdie hoedanighede van die onderhawige publikasie (nr 3 van die reeks Publikasies van die Instituut vir Geskiedenisnavorsing van die RGN) laat by die belangstellende leser 'n gevoel van erkentlikheid ontstaan wat nog verder versterk word in die bylaes. As 'n voorbeeld noem ek bylae IV (geskut-besonderhede).

Met belangstelling word uitgesien na toekomstige publikasies in 'n reeks wat tot nou toe sy bestaansreg op 'n oortuigende wyse bewys het.

Jan Ploeger